

УДК 338.43:005.35

Алла БУРКОВСЬКА, Тетяна ЛУНКІНА

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПОТРЕБУЄ УДОСКОНАЛЕННЯ

***Резюме.** Розглянуто значення соціальної відповідальності бізнесу для розквіту суспільства і держави в цілому. Висвітлено особливості розвитку в Україні корпоративної соціальної відповідальності та діючі законодавчо-нормативні акти, що прямо чи опосередковано відносяться до її тематики. Охарактеризовано вітчизняну нормативно-правову базу щодо регулювання корпоративної соціальної відповідальності. Виявлено існуючі проблеми у розвитку корпоративної соціальної відповідальності та запропоновано напрями їх подолання. Обґрунтовано необхідність створення в Україні нормативного акту, що регламентував би чіткі положення порядку реалізації соціальної відповідальності вітчизняними компаніями.*

***Ключові слова:** соціальна відповідальність, корпоративна соціальна відповідальність, принципи корпоративної соціальної відповідальності, бізнес-структури, соціальні стандарти, соціальні програми, державне регулювання.*

Alla BURKOVSKAYA, Tetyana LUNKINA

LEGAL REGULATIONS CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN UKRAINE NEEDS IMPROVEMENT

***Summary.** This article deals with issues of the social responsibility in order to provide the prosperity of society and the state. The peculiarities of Ukraine in corporate social responsibility and existing legislation and regulations that directly or indirectly related to its topic are revealed in the article. The national legal framework of the corporate social responsibility regulation is discussed. The existing problems in the development of corporate social responsibility are revealed. The ways of their solution are suggested. The necessity of regulation system's creation in Ukraine which would deal with the provisions of social responsibility by the domestic companies is proved.*

***Key words:** social responsibility, corporate social responsibility, businesses, social standards and social programs, government regulation.*

Постановка проблеми. Важливість упровадження соціально-відповідального підходу до здійснення роботи підприємств в Україні не викликає сумнівів, адже саме соціальна відповідальність бізнесу як фактор забезпечення системності розвитку економіки і як парадигма сучасного менеджменту має стати основою розквіту суспільства та держави в цілому. На цьому шляху наша держава має сформувати міцний апарат регулювання соціально відповідальної діяльності підприємств на усіх рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка проблем, пов'язаних з правовим регулюванням корпоративної соціальної відповідальності в Україні, знайшла своє відображення в наукових працях вітчизняних вчених, серед яких: Н. Волосковець [3], Н. Гражевська [1], В. Євтушенко, А. Мостепанюк [1], Т. Шевченко [8] та інші.

Мета дослідження полягає у висвітленні вітчизняних нормативно-законодавчих актів щодо регулювання корпоративної соціальної відповідальності в Україні.

Постановка завдання. У межах вказаної мети основними завданнями дослідження є аналіз нормативно-правової бази розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні, виявлення існуючих недоліків у цій сфері та пропонування напрямів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Історично склалося так, що найбільший вплив на поширення соціально відповідального підходу до здійснення господарської діяльності

підприємств мали міжнародні організації, серед яких: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародна Організація Праці (МОП) та інші, а також провідні світові бізнес-структури та громадські організації.

Що стосується розвитку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в Україні, то дана течія є відносно молодою, оскільки за часів існування України у складі Радянського Союзу відповідальність за дотримання соціальних стандартів «лягала на плечі держави». Зі здобуттям незалежності постала необхідність у мотивації підприємств із боку владних структур та громадських організацій для впровадження ними КСВ.

Звичайно, деякі бізнес-одиниці переходять до КСВ без стороннього втручання, вбачаючи у цьому власні вигоди. Проте більшість підприємств потребує регулювання з боку держави для впровадження у своїй роботі принципів соціальної відповідальності.

Оскільки КСВ є цілком добровільною для введення на підприємствах, потрібно вводити систему заохочення для вітчизняних підприємців, що мотивувала б їх дотримуватися принципів соціально відповідальної діяльності. Для позначення головних аспектів діяльності фірм, які бажано підпорядковувати принципам КСВ, до розроблення вітчизняних стандартів можна запозичити вже існуючі, що перевірені досвідом світових організацій і компаній. Такими допоміжними документами, на нашу думку, мають слугувати:

- Глобальний договір ООН, що визначає десять основних принципів, на яких має засновуватися КСВ.

- Декларація МОП, яка апелює до роботодавців з приводу забезпечення базових людських цінностей працівників.

- Принципи регулювання ділової поведінки, що були прийняті на засіданні «Круглого столу» Саух.

- Директиви Організації з економічного співробітництва та розвитку, що регламентують основні положення щодо впровадження стандартів для оптимізації виробничих відносин та працевлаштування.

- Глобальні принципи Салівана, що спрямовані на захист інтересів соціально незахищених категорій працівників.

- Стандарт SA 8000:2001, розроблений Міжнародною організацією із соціальної відповідальності, що описує основні положення КСВ.

- Стандарт ISO:14000, що розглядає аспекти охорони навколишнього середовища та погодження екологічного менеджменту з потребами стейкхолдерів у рамках КСВ.

- Стандарт AA 1000:1999, впроваджений Інститутом соціальної та етичної відповідальності Великої Британії, що регламентує критерії проведення аудиту соціальної діяльності підприємств та інші.

- ISO 26000 «Міжнародне керівництво із соціальної відповідальності», акцентується увага на способах інтеграції соціально відповідальної поведінки у стратегії, практики і процесів діяльності підприємства.

Комплексне впровадження КСВ вітчизняними фірмами є бажаним, але, на жаль, не всі аспекти соціальної відповідальності імплементуються достатнім чином. Розглянемо ступінь охоплення різних сфер КСВ провідними соціально відповідальними організаціями в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз пріоритетних сфер соціального захисту, реалізованих у межах КСВ окремих українських компаній та українських представництв міжнародних компаній у 2013 – 2015 роках

Table 1

Comparative analysis of the priority areas of social protection, implemented within CSR by some Ukrainian companies and Ukrainian representative offices of international companies in 2013 – 2015

Сфери соціального захисту	Платинум Банк (українська компанія)	ДТЕК (українська компанія)	Види груп (українська компанія)	КПМГ Україна (міжнародні компанія)	Самсунг Україна (міжнародна компанія)	Київстар (міжнародна компанія)
Суспільства в цілому:						
- освітні заходи для дітей та молоді	+		+	+	+	+
- фінансова підтримка спортивних та культурних подій	+			+	+	+
- покращення якості продукції						+
- допомога населенню, що постраждало від природних катастроф						
- зменшення рівня дитячої праці		+	+			
- благодійність	+	+		+	+	+
Співробітників:						
- боротьба з корупцією, етика ведення бізнесу	+	+	+	+		+
- тренування або навчання працівників	+	+	+	+	+	+
- підтримка здоров'я працівників та покращення умов праці	+	+	+	+	+	+
- запобігання дискримінації		+	+	+		
- працевлаштування людей з особливими потребами			+			
- підвищення рівня працевлаштованих жінок	+		+	+		

Джерело: за даними [1, с. 15].

Слід зазначити, що удосконалення правового регулювання КСВ покликане стимулювати вітчизняні бізнес-структури до активізації їх діяльності в цій сфері.

Донедавна витрати, пов'язані з корпоративною соціальною відповідальністю, могли собі дозволити лише великі, транснаціональні компанії. Але у зв'язку з підвищенням вимог до підприємства – до непрямої відповідальності за своїх постачальників та використовуваними ними ресурси, з боку законодавства і з позицій стандартизації та сертифікації, малі підприємства також змушені інтегрувати в свою систему менеджменту принципи КСВ, аби втриматися на конкурентному ринку.

Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах

Також присутній фактор, котрий змушує малі та середні підприємства впроваджувати принципи корпоративної соціальної відповідальності, тому що ці підприємства значно менш мобільні порівняно з транснаціональними компаніями (ТНК). Їхній підхід до інвестування та експлуатації обладнання відповідальніший, і, крім того, враховує особливості місцевого споживача. Деякі малі, сімейні, індивідуальні підприємства є носіями релігійних чи філантропічних цінностей їх керівників. Саме в таких підприємствах більше зв'язків з місцевим, громадським, відповідальним та культурним середовищем, саме вони в порівнянні з великими ТНК враховують місцеві ризики [3, с. 107].

Сукупність принципів КСВ охоплює ряд питань, що стосуються соціального добробуту, екології та ділової активності підприємств. Вітчизняні компанії, що дотримуються вимог КСВ, прагнуть відобразити свої здобутки у спеціальних звітах, які потім можуть бути надані потенційним інвесторам, партнерам та громадськості для підтримки позитивного іміджу підприємства.

Вважаємо, що сучасний стан розвитку КСВ в Україні потребує:

- розроблення та впровадження чітких законодавчих норм, що регулювали б безпосередньо питання КСВ та були спрямованими на оптимізацію її принципів;
- проведення відповідної роботи з інформування вищого менеджменту підприємств про принципи роботи на засадах КСВ;
- упровадження системи податкових пільг та інших заохочувальних заходів для сприяння реалізації соціальних програм підприємствами, що діють на території України, та ін.

На жаль, на сьогодні в Україні ще не існує єдиного законодавчого акту, що регламентував би основні положення КСВ. Проте існує ряд нормативних документів, що прямо чи опосередковано відносяться до тематики КСВ. Розглянемо діюче законодавство, що певним чином торкається питань КСВ в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Законодавство України, що регламентує питання КСВ

Table 2

The Law of Ukraine on CSR issues

Технологія корпоративної соціальної відповідальності	Закони України, що регулюють відповідну галузь корпоративної соціальної відповідальності
1	2
Захист прав людини та трудових прав людини	«Про захист персональних даних», «Про зайнятість населення», «Про охорону праці», «Про освіту», «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про інформацію», «Про звернення громадян», «Про відпустки», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження споживання і продажу пива та слабоалкогольних напоїв», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок чорнобильської катастрофи», «Про соціальний захист дітей війни»
Соціально відповідальний підхід до ведення бізнесу	«Про засади запобігання та протидії корупції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про здійснення державних закупівель», «Про природні монополії»

1	2
Захист прав споживачів	«Про захист прав споживачів», «Про рекламу», «Про захист суспільної моралі»
Захист навколишнього середовища	«Про використання ядерної енергії та радіаційної безпеки», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки», «Про відходи», «Про охорону навколишнього природного середовища», Водний кодекс України, «Про благоустрій населених пунктів», «Про охорону атмосферного повітря»
Волонтерська робота на користь громади	«Про волонтерську діяльність»
Розвиток і підтримка громад	«Про місцеве самоврядування в Україні», «Про молодіжні та дитячі громадські організації»
Упровадження програм професійного розвитку персоналу	«Про професійний розвиток працівників»
Просування корпоративної доброчинності	«Про благодійність і благодійні організації», «Про інвестиційну діяльність», «Про гуманітарну допомогу»

Джерело: за даними [8, с. 116].

Висновки. На нашу думку, для популяризації соціальної відповідальності в Україні необхідно прийняти ряд важливих законодавчих документів, а саме: необхідно ухвалити закони України «Про соціальну відповідальність», «Про соціальне підприємництво», ухвалити відповідні підзаконні акти та державні стандарти органічного виробництва, які в законодавчому порядку значно покращать діяльність бізнесових структур при провадженні соціальної діяльності. Адже державне стимулювання поширення принципів КСВ матиме позитивний вплив на підвищення рівня добробуту суспільства. Наслідки для країн, які ігнорують та не використовують принципи соціальної відповідальності можуть бути негативними. Це може призвести до збільшення податкового тягаря та зменшення рівня конкурентоспроможності держави.

Conclusions. In our opinion, to promote corporate social responsibility in Ukraine it is necessary to take a number of important legal steps such as adoption of the appropriate legal documents, namely the laws of Ukraine "On social responsibility and "On social entrepreneurship", appropriate regulations and national standards of organic production, which will be regulated by law in order to improve the activity of businesses and their social activities. The reason is the governmental incentives on spreading CSR will have a positive impact on improving the welfare of society. The consequences for countries that ignore and do not use the principles of social responsibility can be negative. This may increase the tax burden and reduce the competitiveness of the state.

Використана література

1. Гражевська, Н. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності в умовах загострення глобальних проблем сучасності [Текст] / Н. Гражевська, А. Мостепанюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 12 (177). – 2015. – С. 12 – 17.
2. Гришина, Я.С. Сравнительно-правовое исследование социального предпринимательства в странах Америки и Европы [Текст] / Я.С. Гришина // Вестник Пермского университета. Юридические науки.

- 2012. – № 2 (16). – С. 111 – 121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelno-pravovoe-issledovanie-sotsialnogo-predprinimatelstva-v-stranah-ameriki-i-evropy>
3. Волосковець, Н.Ю. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств як основа інноваційного розвитку сучасної економіки [Текст] / Н.Ю. Волосковець // Наукові праці КНТУ. – № 17. – 2010. – С. 105 – 111.
 4. Міжнародне керівництво із соціальної відповідальності: ISO26000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards/iso26000.htm>.
 5. Програма сталого розвитку України: екологія та соціальний захист [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.esz.org.ua>.
 6. Тенденції: что движет, а что тормозит КСО в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://delo.ua/business/tendencii-cto-dvizhet-a-cto-tormozit-kso-v-ukraine-173200/>.
 7. Форум соціально відповідального бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svb.org.ua/>.
 8. Шевченко, Т.П. Проблеми законодавчого регулювання корпоративної соціальної відповідальності в Україні [Текст] / Т.П. Шевченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – № 2 (9). – 2012. – С. 111.

Отримано 30.08.2016

УДК 338.436:339.924:631.11

Олексій КРАСНОРУЦЬКИЙ, Юрій ЗАЙЦЕВ

**АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ В СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

***Резюме.** Здійснено теоретичне узагальнення адаптаційного інструментарію управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств на цільових ринках збуту сільськогосподарської продукції. Обґрунтовано цілісну концепцію побудови та функціонування організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на засадах їх адаптації до умов цільових ринків збуту продукції, в основі якої лежить ідентифікація конкурентної структури цільового ринку, визначення раціональної позиції підприємства-товаровиробника, обґрунтований вибір інструментарію впливу на рівень конкурентоспроможності підприємства та мобілізації його конкурентного потенціалу. Ідентифіковано економічні передумови та структурні тенденції конкурентного розвитку об'єктних ринків продукції аграрних підприємств. Запропоновано методичний підхід до визначення конкурентного потенціалу аграрних підприємств на основі систематизації їх збутових систем та визначення ступеня їх адаптивності до змін конкурентної структури та кон'юнктури цільових ринків збуту. Розвинено стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі забезпечення позитивної динаміки концентрації капіталу з метою прискорення адаптації підприємств до змін характеристик цільових ринків.*

***Ключові слова:** конкуренція, конкурентний потенціал, концентрація капіталу, цільовий ринок, адаптивний механізм.*

Oleksij KRASNORUTSKYY, Yuriy ZAYTSEV

**ADAPTIVE MECHANISMS IN THE COMPETITIVENESS
MANAGEMENT SYSTEMS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES**

***Summary.** The article is devoted to the theoretical generalization and obtaining a new solution of scientific substantiation of adaptive economic mechanisms of agricultural enterprises competitiveness improving in the target markets of agricultural products. The conception of construction and operation of the organizational and economic mechanism of agricultural enterprises competitiveness increase on the basis of their adaptation to target markets products is grounded. The economic conditions and structural trends of objective competitive product markets of agricultural enterprises are identified. The methodical approach to determining the competitive potential*